O Boží přítomnosti podle Jonáše

Kázání ze soboty 23.6.2018 – br. Robert Řehák

Jednoho dne navštívili rabbiho Mendela z Kocku velmi vzdělaní mužové. Rabbi je udivil svou otázkou, s kterou se k nim obrátil: „Kde přebývá Bůh?" Vysmáli se mu: „Co tě to napadlo? Cožpak svět není plný jeho slávy?" Rabbi sám však měl tuto odpověď: „Bůh přebývá tam, kam ho nechají vstoupit."

Příběh o Jonášovi všichni známe. Bývá to jeden z vůbec prvních příběhů již v mimiškolce. U biblických textů však platí, že je dobré je číst třeba stokrát a dát jim šanci je nechat nově promluvit.

Kniha Jonáš má zcela zásadní roli v židovské liturgii – čte se jako přídavek ke čtení Tóry tzv. הפטרה *haftara* na Den smíření יום כיפור *jom kipur* (doslova „den přikrytí" hříchů). Jak víme, sobota je ten největší svátek. Jonáš se čte na Den smíření – sobotu sobot. V knize jsou představeni nevěřící pohané a pouze jeden jediný zástupce Božího lidu. **Všichni pohané činí správně a ten jediný představitel víry v Hospodina činí hřích.** Na lodi se všichni snaží, aby ho zachránili a ninivané se obrátí a činí pokání. Prorok by se měl ztotožnit se svým proroctvím, on se s ním ale neztotožní a utíká. Prorok by měl být ten první ve víře! V Bibli máme mnoho proroků, kteří si stěžují na těžkost svého úkolu, ale zde máme **celou knihu** o tom, že prorok svůj úkol nepřijímá. To znamená, že kniha je nejen o soudu a milosrdenství, ale i o **nedokonalosti**. Proto je nám Jonáš tak blízký. Dokonalí lidé se učí od dokonalých, nedokonalí se učí od nedokonalých.

Příběh začíná jako nějaký geniálně napsaný thriller. Hlavní hrdina utíká. V první, ve druhé a ani ve třetí kapitole se stále nedozvídáme proč. Rozuzlení přichází až na konci. K tomu se však ještě dostaneme. Vše postupně.

Hospodin mluví k Jonášovi: קוּם לֵךְ *kum lech* „vstaň a jdi!". Když to samé *lech* říká Abrahámovi, tak ten se sebere a jde. Jonáš opravdu vstává, ale proto, aby „uprchl do Taršíše" – pryč od Hospodina! **Lze vůbec uprchnout od Hospodina?** Slavný židovský myslitel Iben Ezra si všímá, že je zde použit termín doslova מִלִּפְנֵי יְהוָה *milifne adonaj* „od tváře Hospodinovy". To dle jeho rozboru znamená, že Jonáš utíká před Boží přítomností. Stejně jako my často utíkáme před Jeho přítomností, stejně jako utíkal Adam.

Když Adam slyšel hlas Hospodina, ukryl se v zahradě. Bůh však k němu promluvil: „Kde jsi?" Ne proto, že by nevěděl, kde se člověk fyzicky nachází. Bůh je přeci vševědoucí. Podle Martina Bubera se ptá: Kam ses to dostal? Kde se nacházíš ve své zašmodrchanosti, že se musíš přede mnou ukrývat?

Jonáš míří do **Taršíše** – na samý konec tehdy známého světa. Mezi biblisty jsou spory o tom, kde to bylo, ale já se s prof. Urielem Simonem přikláním k tomu, že to bylo až někde ve Španělsku – až západně od Gibraltarského průlivu. **Taršíš – to nejvzdálenější místo!**

Hospodin však uvrhl na moře veliký vítr a na moři se rozpoutala veliká bouře. Lodi hrozilo ztroskotání. Lodníci se báli a úpěli každý ke svému bohu a vrhali do moře předměty, které měli na lodi, aby jí odlehčili. Situace je kritická. Tehdy každé kilo nákladu na této dopravní lodi mělo ohromnou cenu – a námořníci jednu věc po druhé hází do moře. A Jonáš? Sestupuje (znovu jako několikrát v tomto příběhu) až do nitra lodi a tam usíná! Je to nepochopitelné, ale mnoho lidí utíká před těžkou realitou problémů kolem nás do naprosté pasivity.

Tu k němu přichází velitel lodi a říká mu: „Co je s tebou, ospalče! Vstaň a volej k svému bohu! אוּלַי *ulaj* **snad si** nás tvůj bůh povšimne a nezahyneme.“ Toto námořnické „snad“ společně s později v textu zmíněném „kdo ví“ ninivanů představuje inspirativní životní postoj – udělám pro to všechno a pak budu doufat.

Udělá to Jonáš? Pokud by to udělal, tak by náš příběh skončil zde, ale Jonáš to neudělá. Situace se zhoršuje. Najednou na něj ukáže ještě i los. Teď už nemá před svou odpovědností kam utéct. Je legrační, že námořníci se ho ptají na jeho povolání. Na tu otázku by se Jonášovi odpovídalo jen velmi těžce a tak jí opomíjí. „Jsem Hebrej a bojím se Hospodina, Boha nebes, který učinil moře i pevninu.“ Časem však vyklopí i to, že utíká od Hospodina.

Moře bouří stále více a tvrdohlavý, ale inteligentní Jonáš navrhuje řešení: „Vezměte mě a uvrhněte do moře, a moře vás nechá na pokoji.“ Námořníci se představují, jako spravedlivější než on a marně veslují k pevnině.

Po čase to však vzdají a „volají k Hospodinu“. Ten jediný věřící v příběhu je přivádí k víře v Hospodina, i když Boha neposlouchá a v této chvíli před ním dokonce utíká. To jsou pro mne slova úlevy. Nemusím se bát, zda mám dostatek zbožnosti ke službě. Bůh si mne může použít i tak.

„I vzali Jonáše a uvrhli ho do moře.“ Pro jsou zde dvě slovesa וַיִּשְׂאוּ *vajisu* „a vzali“ a וַיְטִלֻהוּ *vajitluhu* „a uvrhli jej“? Radakův midraš to vysvětluje tak, že námořníci Jonáše vzali a nejdříve ponořili jen jeho nohy do moře. A moře se utišilo. Tak ho v radosti zvedli zpátky na palubu, ale moře se zase rozběsnilo. Tak jej znovu ponořili pouze po nohy a moře se zase utišilo. Jak ho vytáhli, moře se zase rozbouřilo. Až na potřetí, když viděli, že se nedá nic dělat, tak ho do moře zcela hodili… Proč midraš přináší tento výklad? Možná proto, aby umocnil kontrast mezi nanejvýše lidskými pohany a nemilosrdným věřícím.

Hospodin však nastrojil דָּג גָּדוֹל *dag gadol* „velikou rybu“ (nikoliv velrybu hebr. לִוְיָתָן *levijatan*) a ta ho pohltila. Teprve po třech dnech a třech nocích se Jonáš začíná modlit. Proč se nezačal modlit hned? Podle mne je to výraz toho strnutí a pasivity až k smrti. Hospodin ho neosvobozuje z té samotky v naprosté tmě hned. Hospodin se zde ukazuje jako zkušený a trpělivý učitel. Kdyby Jonáše nechal vyvrhnout hned, Jonáš se nic nenaučí. Hospodin ho nerozmazluje. Nechává ho tak dlouho v tom temném vězení, dokud to sám nepochopí. To je správná výchova. To je výchova, kterou Hospodin uplatňuje na každém z nás, když nás nechává procházet temnými obdobími našeho života.

Jonáš se modlí v útrobách ryby a ryby ho vyvrhuje na pevninu. קוּם לֵךְ *kum lech* „vstaň, jdi“ – **nevadí, v jakém jsi duchovním stavu,** „jdi a provolávej v něm, co Ti uložím“. „Jonáš tedy vstal a šel do Ninive“ – toho velikého města, kterým se muselo procházet tři dny. Kolik člověk ujde za den? Kolik má největší město? 60 km na délku bude mít tak největší město na světě Tokyo, to má ale 34 milionů obyvatel! U Ninive se našly ruiny v okruhu max. 12 km. Podle prof. Uriela Simona se jedná ne o vzdálenost z jednoho konce na druhý, ale o dobu, za kterou může každý ve městě slyšet onu zvěst. Kupodivu to tak dlouho netrvalo. Už po jednom dni se ninivané obrací k Bohu. Nejen oni, ale i jejich král. „**Kdo ví, možná** že se Bůh v lítosti obrátí a odvrátí od svého planoucího hněvu a nezahyneme.“ „I viděl Bůh, jak si počínají, že se odvracejí od své zlé cesty, a litoval, že jim chtěl učinit zlo, které ohlásil. – **A neučinil tak.**“ Poselství celého příběhu tedy je: **pro Boha je významnější pokání a lítost nad zlými skutky než ohlášení trestu.**

Na závěr mi dovolte i jeden vtip ze série o Kohnovi a Roubíčkovi: *Kohn se modlí: „Veliký Bože, pomoz mi! Když se dokážeš smilovat na úplně cizími lidmi, proč by ses nesmiloval nade mnou?“*